

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Published by
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

İlkbahar 2022/9-1
<https://doi.org/10.46868/atdd.209>

Revan Muhafızı İbrahim Paşa'nın Muhallefatı

Selim Parlaz*
ORCID:0000-0002-1636-5261

Öz

Osmanlı Devleti'nde ölen kişilerin bıraktıkları mal varlıkları anlamına gelen muhallefat, Osmanlı miras hukukunun temel alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu çalışmada XVIII. yüzyılda değişik şekillerde örneği görülen muhallefat uygulamalarından biri olan Revan Muhafızı İbrahim Paşa'nın muhallefatı ele alınmıştır. Onun Revan muhafızlığı (1729-1733), doğu sınırında yaptığı faaliyetler ve nihayet vefatı ile birlikte muhallefatının zabt edilerek tespiti ve bununla ilgili hususlar, başta Osmanlı Arşivindeki defter ve belgeler yanında dönemin kroniklerinden istifade edilerek incelenmiştir. Defterlere kayıtlı eşyalarından hareket ederek 18. yüzyılın ikinci çeyreğinde Revan muhafızlığı görevinde bulunan bir paşanın mal varlığının değeri üzerine tespitlerde bulunmaya çalışılmıştır. Gündelik hayatta kullandığı eşyalar, sahip olduğu giysiler ve kitaplar ile savaş araç gereçleri üzerinden devrin sosyal, kültürel ve iktisadî durumuna dair bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhallefat, Müsadere, Revan, Diyarbekir, İbrahim Paşa

Gönderme Tarihi: 28/02/2022

Kabul Tarihi:25/03/2022

* Dr. Öğr. Üyesi, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Denizli-Türkiye, sparlaz@pau.edu.tr

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

Parlaz, Selim. "Revan Muhafızı İbrahim Paşa'nın Muhallefatı." *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 9-1, 2022, ss.1-27.

Guard of Revan Ibrahim Pasha's Inheritance

Selim Parlaz*

ORCID:0000-0002-1636-5261

Abstract

Muhallefat, which means the assets left by the people who died in the Ottoman Empire, constitutes one of the main areas of Ottoman heritage law. In this study, the Muhallefat of Revan Guard Ibrahim Pasha, one of the muhallefat applications seen in different ways in the XVIII century, was discussed. His Revan guard (1729-1733), his activities on the eastern border, and his death, as well as the determination of his muhallefat and related issues, were examined primarily by taking advantage of the chronicles of the period alongside the records and documents in the Ottoman Archives. In the second quarter of the 18th century, based on the belongings recorded in the registers, this study tried to determine the value of the assets of a pasha who served as a Revan guard. Information about the social, cultural, and economic situation of the era was given through the items used in daily life, the clothes and books he owned, and the war tools.

Keywords: Inheritance, Confiscation, Revan, Diyarbekir, Ibrahim Pasha

Received Date: 28/02/2022

Accepted Date: 25/03/2022

*Assistant professor, Pamukkale University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Denizli-Turkey, sparlaz@pau.edu.tr

You can refer to this article as follows:

Parlaz' Selim. "Revan Muhafızı İbrahim Paşa'nın Muhallefatı." *Academic Journal of History and Idea*, 9-1, 2022, ss.1-27.

Мухаллефат стража Ревана Ибрагима-паши

Селим Парлаз*
ORCID:0000-0002-1636-5261

Резюме

Мухаллефат - это имущество, оставленное умершим в Османской империи, составлявшее одну из основных областей османского наследственного права. В данном исследовании изучается мухаллефат стража Ревана Ибрагима-паши. Его служба в качестве стража Ревана (1729-1733 гг.), его деятельность на восточной границе и, наконец, присвоение мухаллефата после его смерти и связанные с этим вопросы были исследованы с использованием летописей того периода, а также книг и документов Османского архива. Стоимость имущества паши, который был стражем Ревана во второй четверти XVIII в., пытались определить по зарегистрированным в книгах вещам. Информация о социальном, культурном и экономическом положении того периода видна по предметам, которые он использовал в повседневной жизни, одежду и книги, которыми он владел, и военное снаряжение.

Ключевые слова: мухаллефат, конфискация, Реван, Диярбекир, Ибрагим-паша.

Получено: 28/02/2022

Принято: 25/03/2022

* доцент, Университет Памуккале, факультет искусств и наук, исторический факультет, Денизли, Турция, sparlaz@pau.edu.tr

Ссылка на статью:

Parlaz, Selim. "Revan Muhafızı İbrahim Paşa'nın Muhallefatı." *академическая история и мысль*, 9-1, 2022, ss.1-27.

Giriş

Muhallefat, ölen şahısların geride bıraktığı tüm mal varlığı için kullanılan bir terim olup Arapça muhallef kelimesinin çoğuludur. Bazen tereke veya terîke olarak da kullanılmakla beraber sözlükte de “geriye kalan, geride bırakılan” anlamındadır¹. Müsadere ise özel mülkiyetin herhangi bir bedel ödenmeden, devlet adına alınması mânâsına gelir. Müsadere edilen malların, görevliler tarafından tutulan kayıtlarını içeren defterlere de muhallefat defterleri denir. Metrukat, tereke ve kassam terimleri de muhallefatla aynı anlamı taşımaktadır.

Muhallefat, metrukat, tereke gibi kelimeler ölen kişinin bıraktığı şeyler için kullanılagelmıştır. Bu defterler temelde iki nedenden dolayı tutulmaktadır. Birincisi İslam hukununun miras hükümleri doğrultusunda ikincisi de daha çok idari bir tasarruf sonucu hayatını kaybeden devlet görevlilerinin mallarının müsadere sonucunda teşekkül etmiştir. Miras paylaşımlarına ait olan defterler kadı sicillerinde, malları müsadere olunan devlet görevlilerine ait defterler ise Osmanlı merkez maliye bürokrasisinin tuttuğu defterler arasında yer almaktadır. Mezkur defterlerde ölen kişinin her türlü malı, nakdi, borç ve alacakları yer almaktadır. Tereke veya muhallefat defterlerinin en değerli tarafı, ölen kişilerle ilgili hayatını kaybettiğinde sahip olduğu mallara dair tafsilâtı bilgiler içermesidir. Bunlar içinde kullanmış olduğu her türlü giyecek ve ev eşyaları, ticari malları, sahip olduğu gayrimenkuller, hayvanları, değerli takıları ve kitapları yer almaktadır.

İstanbul dışında yapılan müsadereelerde tespit edilen ve kayıt altına alınan taşınması mümkün olmayan mallar, yerinde müzayede usulü ile satılır, merkeze parası gönderilirdi. Değerli ve nakliyesi zor olmayanlar da doğrudan, İstanbul’a gönderilirdi. Malları müsadere edilen kişilerin eşi, çocuğu ve diğer mirasçılara ait olan eşyalar bu müsadere dışında tutulur böylece aileler mağdur edilmemeye çalışılırdı².

Terekeler üzerine yapılan ilk çalışmalar Halil İnalçık, Lajos Fekete ve Ömer Lütfi Barkan’ın eserleriyle başlamıştır. Tereke ve muhallefat kayıtlarının öneminin ortaya konmasıyla bu

¹ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s. 564; Tahsin Özcan, “Muhallefat”, *DİA*, C. 35, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2005, s. 406.

² Cahit Telci, “Osmanlı Devleti’nde 18. Yüzyılda Muhallefat ve Müsadere Süreci”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 22/2, 2007, s.161. Mehmet Ali Ünal, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Müsadere”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.49, 1987, s.101-102.

alandaki yapılan çalışmalar giderek artmıştır³. Bu konuda yapılan araştırmalarda giyim kuşam kültürü, muhallefat sahibinin yaşam tarzına dair izlenimler, aile yapısı ve çocuk sayısı, lüks ve konfor, statü ve servet analizi, bir kentin veya bir bölgenin sosyo-ekonomik yapısı, toplumsal ilişkiler, askeri teçhizat, kitap kültürü, para değerleri, döneme ait mal ve eşya fiyatları ile kumaş ve eşya isimleri gibi pek çok konu yer almaktadır. Dolayısıyla bu kayıtlar, kişilerin günlük yaşamı, zevkleri ve entelektüel birikimleriyle birlikte döneminin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını da aydınlatması açısından benzer veriler sunan önemli kaynaklardır. Revan muhafızı İbrahim Paşa'nın Muhallefatı adlı bu çalışma da bunlardan biridir.

1- Revan Muhafızı İbrahim Paşa

İbrahim Paşa'nın ne zaman ve nerede doğduğu ve devlet hizmetine ne zaman girdiğine dair elimizde bir bilgi mevcut olmamakla birlikte H. 1139 (M. 1726) tarihinde Diyarbekir valiliğine tayin edilmiştir. Merkezden gönderilen 1726 tarihli hükümlerde kapı halkı ve askerleri ile Hemedan ve Isfahan seraskeri Vezir Ahmed Paşa'nın yanına gitmesi emredilmiştir. Daha sonra Diyarbekir eyaleti üzerinde kalma şartıyla Luristan ve Hürremabad'ın muhafazası görevi de verilmiştir. Burada görev yaparken Şahsunlu eşkıyasına karşı da başarılı bir mücadele vermiştir⁴. Yaklaşık olarak 2 yıl burada görev yaptıktan sonra⁵ H. 1141 (M. 1729) tarihinde Mustafa Paşa'nın yerine 22 Şubat 1729 (23 B 1141) tarihinde Revan beylerbeyi olarak tayin edilmiştir. Buradaki görevi sırasında da başta Revan

³ Muhallefat ve tereke üzerine yapılan bazı çalışmalar şunlardır: Ömer Barkan, "Edirne Askerî Kassamı'na Ait Tereke Defterleri (1545-1659)", *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, III/5-6(1966), s. 1-449; Halil İnalıcık, "15. Asır Türkiye İktisadî ve İctimaî Tarihi Kaynaklar", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 15 (1953), s. 52-75; Cahit Telci, "Osmanlı Devleti'nde 18. Yüzyılda Muhallefat ve Müsadere Süreci", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 22/2 (2007), s. 145-166; Fatih Bozkurt, "Osmanlı Dönemi Tereke Defterleri ve Tereke Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 11/22(2013), s. 193-229; Gülser Oğuz, "Tereke Kaydından Hareketle Bir Osmanlı Vezirinin 18. Yüzyıl Başlarındaki Yaşam Tarzı: Amcazâde Hüseyin Paşa", *Milli Folklor*, 88(2017), s. 91-100; Merve Karaçay Türkal, "Erzurum Valisi Şahin Mustafa Paşa'nın Muhallefatı" *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Prof. Dr. Fuat Sezgin Özel Sayısı), 2019, s. 283-295; Bekir Gökpınar, "Rakka Valisi Hamalzâde Ahmed Paşa'nın Muhallefatı", *Vakanüvis Dergisi*, Yıl 5 Sayı 1, 2020, s.144-191; İlhan Gök, "Diyarbakir Valisi Hüseyin Paşa-zade Sarı Mustafa Paşa'nın Hayatı ve Muhallefatı", *Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2/2, 2020, s.23-57; H. Baha Öztunç, "Bir Rumeli Valisinin Emvâl-i Metrûkesi: Mahmud Hamdi Paşa'nın Muhallefatı", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12/2, 2017, s.53-76; Lajos Fekete, "XVI. Yüzyılda Taşralı Bir Türk Efendi Evi", *Belleten*, 43, Çev. M. Tayyib Gökbilgin, 1979, s.457-480; Yavuz Cezar, "Bir Âyanın Muhallefatı Havza ve Köprü Kazaları Âyanı Kör İsmail-Oğlu Hüseyin", *Belleten*, XLI/161, 1977, s.41-78.

⁴ Paşa'ya yazılan hükümde bu mücadelede göstermiş olduğu üstün başarıdan dolayı kendisine hilat ve kisve gönderildiğine dair bilgi verilmekle beraber akabinde de Revan muhafazasına görevlendirildiği bildirilmektedir. BOA, A.DVNSMHM.d, 135/950. 20 R 1141 (19 Şubat 1729).

⁵ Yılmazçelik, Diyarbakir valileri üzerine yapmış olduğu çalışmada İbrahim Paşa'nın 1726-1727 yıllarında göreve başladığını ve 2 yıl kadar Diyarbakir valiliği yaptığını belirtmektedir. Bkz. İbrahim Yılmazçelik, "Osmanlı Hakimiyeti Sürecinde Diyarbakir Eyaleti Valileri (1516-1838)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/1 2000, s. 248. 233-287.

yakınlarındaki Karaçorlu'da olmak üzere eşkıyalara karşı mücadele etmiş ve olayları bastırmayı başarmıştır⁶. 1730 yılından itibaren ise İran şahı II. Tahmasb'ın Osmanlı topraklarına karşı giriştiği hareketa karşılık sınır bölgelerinde görev yapmıştır. Merkezden, bu bölgelerde ani saldırılara karşı dikkatli olunmaları ve askeri takviyeler konusunda emirler gönderilmiştir. Hatta bir ara maruz kaldıkları zahire yetersizliğinden dolayı Kars ve Sivas bölgelerinden takviye erzak ve asker istemek durumunda kalmıştır⁷. 1733 yılları arasındaki görevi sırasında özellikle Tahmasb'ın Bağdat üzerine saldırı hazırlığına karşı tedbirler almaya çalışmış ve Safeviler üzerine akınlar düzenlemiştir⁸. Safevilere karşı kazanılan üstünlükten sonra kendisine gönderilen hükümde Tebriz kalesinin yıkılması konusunda görevlendirildiği bildirilmektedir⁹. Hemen akabinde de Tatar askerleri ile beraber Kazvin, Isfahan ve Hemedan taraflarına akınlar düzenlenmesi ile ilgili hükümler¹⁰ gönderilmiş olsa da kısa bir süre sonra 28 Kasım 1733'te (20 Ca. 1146) hayatını kaybetmiştir. Onun Revan'daki görevi sırasında yaptığı önemli hizmetlerden biri de Sultan I. Mahmud adına Revan kalesi dâhilindeki Tophane yanında ve İbrahimabâd köyünde birer mescid inşa ettirmesi olmuştur¹¹.

2- Revan Muhafızı İbrahim Paşa'nın Muhallefatı

İbrahim Paşa 1733 yılında İran Şahı'na karşı verdiği mücadelede hayatını kaybedince Osmanlı Devleti, Paşa'nın Revan'da bulunan eşyalarının muhallefatının tespit edilmesi için bu şehre görevliler göndermiştir. Gönderilen görevliler Paşa'nın terekesini tespit etmiş ve muhallefat defterini hazırlamışlardır. Bu çalışmaya esas teşkil eden iki adet muhallefat defteri, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi Bâb-ı Defteri Başmuhasebe Muhallefat Defterleri fonunda yer almaktadır. Bu iki defter de Revan'da bulunan eşyalarının sadece miktarlarının kaydedildiği karşılarında değerlerinin yazılmadığı defterlerdir. Bu iki eşya defteri aynı türden eşyaların yazılma sırası hem de kendi içinde tasnife tabi tutulma şekli açısından birbirinden farklıdır. Ancak, her iki defterde de aynı eşyalardan aynı miktarda yazılanlar da mevcuttur.

⁶ BOA, A.DVNSMHHM.d, 135/1567. 20 S 1142 (14 Eylül 1729), BOA, A.DVNSMHHM.d, 135/1651. 20 R 1142 (13 Ekim 1729), BOA, C. AS, 185/8007. 29 S 1142 (23 Eylül 1729).

⁷ BOA, A.DVNSMHHM.d, 139/116, 121. 29 CA 1145 (17 Aralık 1732).

⁸ BOA, A.DVNSMHHM.d, 139/264, 29 B 1145 (15 Ocak 1733), BOA, A.DVNSMHHM.d, 139/607, 10 L 1145 (26 Mart 1733).

⁹ BOA, A.DVNSMHHM.d, 139/1321, 1322, 29 RA 1146 (9 Ekim 1733), Vak'anüvis Subhî Mehmed Efendi, *Subhî Tarihi, Sâmî ve Şâkir Tarihleriyle Birlikte*, (İncelemeli ve Karşılaştırmalı Metin), (Haz. Mesut Aydınar), İstanbul 2007, s.57b.

¹⁰ BOA, C. HR. 107/5346, 25 L 1145 (10 Nisan 1733), A.DVNSMHHM.d, 139/1373, 20 C 1146 (29 Ekim 1733).

¹¹ Selçuk Ilgaz, Hakan Örtün, Hasan Günel, "XVI-XIX. Yüzyıllar Arasında Revan'da Bulunan Eğitim Kurumları", *Asia Minor Studies*, 3/5, 2015, s.93.

Revan'da hazırlanmış olan muhallefat defterlerinin ilki 13 Muharrem 1147 (15 Haziran 1734) tarihlidir¹². Bu defter toplam 4 sayfa olmasına rağmen ilk ve son sayfaları boştur. Defterin 2 ve 3. sayfasında bulunan kitap, emval ve eşyası Revan'da kapıcıbaşılardan Süleyman Ağa tarafından tespit edilip buradaki cebehaneye teslim edilmiştir.

Muhallefat defterlerinin ikincisi de 12 Rebi'ü'l-evvel 1147 (12 Ağustos 1734) tarihlidir¹³. Bu defter toplam 2 sayfa olmasına rağmen ilk sayfası boştur. Defterin 2. sayfasında bulunan kitap ve eşya listesi yine Süleyman Ağa tarafından tespit edilip teslim edilmiştir.

Çalışmamıza konu olan İbrahim Paşa'nın tereke kayıtları ile ilgili T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi'nde Maliyeden Müdevver Defterler tasnifinde 3642 numarada kayıtlı defterden de istifade edilmiştir. Mezkur defterin 24-38. sayfaları arasında paşanın defterdara teslim edilen eşyaları, sahip olduğu nakit paralar ve bunların satışından elde edilen gelirin harcandığı yerlerle ilgili bilgiler verilmiştir.

2.1. Giyecekler

Revan Muhafızı İbrahim Paşa'nın muhallefatının önemli kısımlarından birini giyim kuşam eşyaları oluşturmaktadır. Giyim eşyaları arasında statü göstergesi olarak da değerlendirilen kürkler ve kaftanlar ilk sırada yer almaktadır. Gayet gösterişli bir giyim eşyası olarak karşımıza çıkan ve günümüzde olduğu gibi Osmanlı döneminde de ısınmanın ötesinde lüks tüketim mallarından sayabileceğimiz bir giysi türü olan kürkler, birçok farklı renk ve cins hayvan derilerinden yapılmaktaydı. Bunların çoğunun samur, tilki, kakum ve vaşak gibi hayvanların kürklerinden yapıldığı dikkat çekmektedir. Bazılarının ise çeşitli hayvan kürklerinden şal, kerrake ve çuka ferace üzerine kaplanarak hazırlandığı anlaşılmaktadır. Paşanın muhallefat kaydında bulunan kürkler arasında serasere kaplı sırt semmur kürk (2 adet), kırmızı çukaya kaplı erkan sırt semmur kürk (1 adet), zümrüd yeşil çukaya kaplı erkan sırt semmur kürk (1 adet), kırmızı çukaya kaplı vaşak hervani kürk (1 adet), Angurî çuka kaplı erkan sırt semmûr kürk (1 adet) ve tahta zümrüd kürk (1 adet) bulunmaktadır. Bu bağlamda İbrahim Paşa'nın toplam yedi adet değerli kürkü bulunmaktadır. Ayrıca tamamı hilat kaftanı olan 8 adet kaftan ile 1 adet sade kaftana sahiptir. Kayıtlarda hanımlarının veya kızlarının giydiği giyim kuşam eşyası da dikkat çekmektedir. Sokağa çıkarken hem örtünme

¹² BOA, D.BŞM.MHF.d., 12435.

¹³ BOA, D.BŞM.MHF.d., 12441.

hem de soğuktan korunma amacıyla kullandıkları 1 adet sarı şal ve 1 adet İran işi sırmalı kırmızı gömlek de mevcuttur. Yine kayıtlarda, hanımlarla ilişkilendirdiğimiz hotoz¹⁴ adında bir adet serpuş da yer almaktadır.

Yukarıda belirtilen giyecekleri dışında paşaya ait olduğu düşünülen ancak türü ya da özelliği belirtilmeyen, düğmelerden anladığımız kadarıyla yağmurlukları da mevcuttur. Bu bağlamda toplam 55 adet sim yağmurluk düğmesine sahip olması birden fazla yağmurluğunun olduğunun bir göstergesidir. Bunların haricinde irili ufaklı yağmurluk düğmeleri de bulunmaktadır. Ayrıca paşaya ait altı adet kemayâr sim şatır kuşağı ile beşi kemayâr olmak üzere toplam on adet sim çavuş kuşağı da bulunmaktadır. Bunlardan 8 çavuş kuşağı Bab-ı Hümayun'a ve hazineye teslim edilmiştir.

Terekede tespit edilen başlık ve bunlara ait süslere dair kayıtlar da vardır. Nitekim, bahsedilen başlıklar arasında aslında miras olan ancak defterdara teslim edilen 490 adet sim çelenk de bulunmaktadır. Ayrıca başlık olarak 37 adet kaba destar da mevcuttur.

2.2. Günlük Kullanım ve Ev Eşyaları

İbrahim Paşa'nın muhallefatında ev içi döşemelerin yer aldığı görülmektedir. Bunlar arasında üç adet kilim, bir sim döşeme ve oturmak için kullanılan ve özelliği belirtilmemiş otuz beş minder, sof, ve çuka bulunmaktadır. Ayrıca 18. yüzyıl şartları göz önünde bulundurulduğunda ihtiyaçtan ziyade lüks yaşamın ve zenginliğin göstergesi olarak görebileceğimiz gülâbdân ve buhurânlâr dikkat çekerken, altından yapılan saatler de aynı kategoride değerlendirilebilir. Bu bağlamda ikişer adet altın ve sade saatler zikredilebilir. Ayrıca çeşitli amaçlarla kullanılan iki adet sim kabaralı evsatı üç sıra mum sofrası, üç adet tuzluk, iki adet şeker kutusu, süzgülü, üç adet küçük şerbet kasesi, birinin içi yazılı iki adet fağfûrî fincan, kahve tepsisi, iki adet kahve ibriği, iki adet sim maşraba, köhne mum sofrası, bir adet sim tas kapağı, iki adet sim sagir tas, iki adet sim sagir sini, bir adet sim kahve süzgüsü, iki adet billur şamdan, biri Hindkari diğeri Acem iki piştahta¹⁵, Paşa'nın okur-yazar olduğunu anladığımız üç adet sim devât (divit), mukavva rulo kağıtlarını da ev eşyaları bölümüne dahil edebiliriz. Paşa'nın muhallefât listesinde olmayıp da Bab-ı Hümayuna ve hazineye teslim edilen eşyaları arasında

¹⁴ Kelimenin aslı kotas-kaytos olmakla beraber eskiden kadınların başlarına giydikleri serpuşlardan birisinin adıdır. İnce ipekli tül den yapılır ve düşmemesi için başa iğne ile tutturulurdu. Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2011, s.325.

¹⁵ Piştahta, üzerinde para sayılan kenarlı ve üstü düz tahtanın adıdır. İçerisinde yazı takımı bulunan çekmece yahut üzerinde yazı edevatı duran rahle manasına da gelir. M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, s. 779.

ise beş adet fağfuri kase, altmış iki adet fağfurî fincan ve bir adet Hamakâri makrame de bulunmaktadır.

Paşanın ev eşyaları arasında sineklerden korunmak için kullanılan sineklikleri de mevcuttur. İki adet mutalla bağdadî sinekliği de vardır. Ayrıca eşya saklamak için kullanılan zarflar da yer almaktadır. Paşa'nın bir adet hilâlî zarfı bulunmaktadır. Revan'daki eşyası haricinde İstanbul'da Bab-ı Hümayun'da görülen 2 adet hilâlî zarf ve 20 adet sim fincan zarfı bulunmaktadır.

Seccadeler kumaşları ve menşeleri bakımından çok farklıdır. Toplam 4 seccadeden 2'si Banaluka ve 2'si Sakız menşeli olanlar yanında kimi halı ve kimi işlemeli modelleri mevcut olup içlerinde bir kısmı da köhne olarak ayrılmıştır.

2.3. Kumaşlar

İbrahim Paşa'nın muhallefatı arasında yazlık ve kışlık kumaşlar önemli bir yer tutmaktadır. Kumaş miktarını belirtmek için adet dışında top kullanılmıştır. Kumaşın hemen hemen her çeşidi mevcut olup, kesme, dibâ, elvan, atlas, kemhâ, dârâyî, kutnî, germsûd, hâre, şâlî, çitâre, hatâyî, zerbaft, çuka/çuha ve canfes başlıcalardır. Kumaş türlerinin çoğunlukla menşelerine göre Halep, Acem, Bursa, Hindi ve Şam gibi şehirlerin ismiyle ön plana çıktıkları görülmektedir. İpekli, pamuklu, ketenli olmalarının yanında sade ve sırmalı kumaşlar da mevcuttur. Kayıtlarda yer alan ve kesme denilen kumaşları ise cam göbeği çuka üzerine işleme üç dallı kesme, kırmızı çuka üzerine işleme üç dallı kesme, bedirin çuka üzerine işleme müsta'mel kesme, nefti çuka üzerine işleme üç dallı kesme, siyah çuka üzerine işleme cedid üç kollu kesme, erguvani çuka üzerine işleme cedid üç kollu kesme, siyah çuka üzerine işleme kesme, müstamel kırmızı işleme kesme, müsta'mel kafası çuka işleme kesme, çuka işleme müstamel kesme olarak toplam 10 adettir. Bunun yanısıra 3 adet donluk şal elvan, 51 top elvan mutalla acem zer-baftı, 7 top elvan mutalla sûzenî, 1 adet sade sûzenî, 1 adet beyaz sûzenî, 1 adet taraklı İstanbul dibâsı¹⁶ da kayıtlıdır. Bunlara ilave olarak Ahmed Paşa'nın kumaşları arasında 18 adet çuka hilat abası da mevcuttur. Defterdar Mahmud Efendi'ye teslim olunan abalar daha sonra paşanın borçları karşılığında 10 adeti Nahcivan'dan gelen Kulu Mehmed'e 8 adeti de çorbacı ağaya teslim edilmiştir.

¹⁶ İpekli ve renkli kumaş, bir nevi kalın canfese verilen addır. Altın veya gümüş karışık dokunmuş çiçekli ipekli kumaşlara da dibâ-yı münakkaş denilir. Heftrenk (yedi renk), Acem dibâ, Frengî dibâ, Venedik dibâsı ve İstanbul'un telli al dibâsı gibi çeşitleri vardır. M.Z. Pakalın, *a.g.e.*, s. 449.

Paşa'nın muhallefât listesinde olmayıp da Bab-ı Hümayuna ve hazineye teslim edilen kumaşlar arasında 2 adet sırma işleme müsta'mel kesme, 4 adet Bağdadi ve Şamkâri kesme, 2 adet canfes, 7 adet Rumî dibâ, 20,5 zirâ' çitâre, 10 zirâ' 7 rub düz atlas, 6,5 zirâ' saye çuka, 58 adet alaca Halep kutnisi, 3 adet düz Bursa kutnisi, 13 adet Keşan kutnisi, 2 adet Şam alacası, 5 adet Halep germsûdu, 110 adet acem tomarı ve 1 adet ham sof parçası bulunmaktadır.

2.4. Yük ve Binek Hayvanları Takımları

İbrahim Paşa'nın yük ve binek hayvanlarına ait binit takımları temelde örtü olarak kesme ve haşe, binmek için eyer, rikâb, raht, başlık, reşme, üzengi ve silah olarak da topuz¹⁷ ve gaddâreden¹⁸ oluşmaktadır. Atlar için kullanılan rikablar 3 adet olup hepsi de gümüşten yapılmıştır. Paşa'nın yük ve binek hayvanları takımları arasında 5 adet raht da bulunmaktadır. Bunlardan dördü gümüşten biri de helali kemerden yapılmıştır. Binek hayvanları takımları arasında yer alan gaddâre (pala) ve topuzların da çoğunluğu gümüşten yapılmıştır. Nitekim, paşanın 2 adet gümüşten topuzu bulunmaktadır. Bu gaddâreler içinde padişah, sadrazam ve vali gibi önemli devlet adamlarının atlarını koruyan görevlilere ait gaddâreler de olup, tamamı kemerle birlikte gümüşten yapılmıştır. Bunların yanısıra bir adet katır iskemlesi de bulunmaktadır. Ayrıca atlar için kullanılan iki adet Şam kesmesinden sineklik de vardır.

Paşa'nın muhallefât listesinde olmayıp da Bab-ı Hümayuna ve hazineye teslim edilen sim reşme¹⁹ (8 adet), kemayâr sim kemer-i raht (20 adet), kemayâr sim kemer-i raht sîne-bendi²⁰ (5 adet), kemayâr sim haydarî raht (1 adet), kemayâr sim çapkun raht (2 adet) da bulunmaktadır.

2.5. Silahlar

Osmanlı Devleti'nde kullanılan silahlar savunma ve taarruz silahları olarak iki gruba ayrılmaktadır. Taarruz silahları da vurucu, delici, kesici ve atıcı silahlar olarak sınıflandırılmaktadır. Kesici silahlar arasında pala, kama, kılıç, yatağan, hançer, teber ve balta gelmektedir. Ateşli silahlar olarak top, tüfek, el havanı, tabanca, yine savunma silahları olarak

¹⁷ Topuz ya da debbûs dövüşçülükte çukurlamada kullanılan şimşir ağacından yapılmış çekice verilen addır. Topuzun dokusu sert, gözenekleri de sık ağaçtan olmalıdır. Kuşoğlu, s. 226.

¹⁸ Gaddâre, ağzı tamamen ve uç tarafının sırtı yarıya kadar keskin, irice ve eğri bir çeşit kesici silahtır. Saim Savaş, "Sivas Valisi Dağıstânî Ali Paşa'nın Muhallefatı", *Belgeler*, 15/19, 1993, s.286.

¹⁹ Reşme, atın alnı ve burnu üzerine sallandırılan, üstünde gümüş veya altın yaldızlı süslemeler takılmış zincire verilen addır. İlhan Ayverdi, *Misalli Biyyûk Türkçe Sözlük*, C. 3, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2006, s. 2578.

²⁰ Göğüs kayışı anlamına gelmektedir.

da kalkan ve zırh sayılabilir. Buna göre İbrahim Paşa'nın muhallesatından anlaşıldığı kadarıyla sahip olduğu silahların bir hayli fazla olduğu görülmektedir. Onun muhallesatında şatır kuşağı ile birlikte altı hançer, iki gümüş kılıç, 12 gümüş kalkan ve 12 kama bulunmaktadır. Ateşli silah kapsamında ise toplam 16 tüfek bulunmakta olup, bunun sekizi filinta adı verilen kısa namlulu ve çakmaklıdır. Yine normal, standart tüfeklerden ise 220 adet mevcuttur. Ayrıca bunlardan başka gümüş fitili 13 tüfek olup, bunlardan 6'sı siyah kundaklıdır. Tüfekten başka sekiz adet piştov (tabanca) olup, bunlardan yedisi sırma kuburlu idi. Yine kundağı bir adet beyaz deniz aslanı dışından yapılmış altın kakma tüfek mevcuttu. Bununla beraber korunma amaçlı 2 adet harici zırhı ile köhne zırh demirinden 2 adet yancık (at zırhı) da bulunmaktadır.

Başta gümüş bendli sungur kılıç (1 adet), sim kalkan (7 adet), beyaz kabzalı sim şatır gaddaresi (6 adet), sim mataracı gaddaresi (4 adet), küçük kınlı sim gaddare (1 adet), sim gaddare (1 adet), sim şatır gaddaresi (10 adet), sim şatır kuşağı (6 adet), sim çavuş çevgâni (10 adet), siyah kabzalı sim kemerli İstanbul temürü kılıç (1 adet), balık dişi kabzalı sim kılıç (1 adet), görde kılıç (1 adet), kara kınlı kurâda kılıç (5 adet), gümüş donanımlı dokuz derem kaval iki bilezikli tüfenk (2 adet), şeşhane iki bilezikli gümüş tonanımlı tüfenk (1 adet), iki bilezikli kaval sade gözlü tüfenk (1 adet), üç bilezikli gümüş tonanımlı şeşhane tüfenk (1 adet), şeşhane sade gözlü üç bilezikli tüfenk (1 adet), üç bilezikli sade kaval tüfenk (1 adet), altun kakma sade gözlü iki bilezikli şeşhane siyah kundaklı tüfenk (1 adet), şeşhane gümüş tonanımlı iki bilezikli tüfenk (2 adet), siyah kundaklı üç bilezikli kaval tüfenk (1 adet), iki bilezikli sade kaval tüfenk (1 adet), kaval üç bilezikli tüfenk (1 adet), lezgi kaval tüfenk (1 adet), sade namlu (3 adet), sade gözlü iki bilezikli tüfenk (2 adet), altun kakma bir bilezikli tüfenk (1 adet), ikişer bilezikli tüfenk (2 adet), yedi bilezikli lezgi tüfenk (1 adet), iki bilezikli tüfenk (1 adet), üç bilezikli tüfenk (1 adet), iki bilezikli tüfenk (1 adet), lezgi şeşhane üç bilezikli tüfenk (1 adet), altun kakmalı lezgi şeşhane yedi bilezikli tüfenk (1 adet), lezgi dört bilezikli tüfenk (1 adet), sim bıçak (5 adet), beyaz yemeni kabzalı sim bıçak (1 adet), Dımışki kabzalı ve kınlı altun kakma bıçak (1 adet) (tepesi küçük yakutlu) balık dişi kabzalı altun bıçak (2 adet), altın bıçak (1 adet), kabzası kırık sim balık dişi hançer (1 adet), kabzası kırık balgami altun hançer (1 adet), tüfenk (40 adet), filinta (1 adet), bir bilezikli tüfenk (1 adet), simli tüfenk (1 adet), sade namlu (1 adet), balık dişi simli hançer (1 adet), balgami altın hançer (1 adet), sîm sagîr bıçak kösteği (1 adet), simseri sim kılıç (2 adet), bendesiz sim kılıç (1 adet), bendesiz altın kılıç (1 adet), balık dişi kabzalı çerkezi İstanbul

temüri şimşir (1 adet), beyaz balık dişi kabzalı sim kemerli üç oluklu Şam temüri şimşir (1 adet), beyaz balık dişi kabzalı İstanbul temüri altun şimşir (1 adet) (kemersiz), mînâkârî altun bendli zümrüd yakut ve zerde elmas ile murassa' şimşir (1 adet) yer almaktadır. Ayrıca paşanın muhallefatinde askeri tören malzemelerinden bir adet kotaz²¹ da yer almaktadır. Bununla beraber paşanın korunma amaçlı zırhları da mevcuttur.

2.6. Mücevherat

Revan muhafızı İbrahim Paşa'ya ait mücevherat listesinin tamamı saat ve yüzük çeşitlerinden meydana gelmektedir. Bunlardan 5'i muhtelif şekilde yapılmış altın saattir. Yine muhallefat arasında 12 yüzük olup bunlardan 7'si yakuttur. Birinin taşı kırık (şikeste) 4 adet altun hatem yemeni yüzük, 10 adet harda yakut, 2 zümrüd ve 6 altun halka bulunmaktadır.

2.7. Kitaplar

Kitaplar günümüzde olduğu gibi geçmişte de insanların kültürel seviyelerini ve ilgi alanlarını belirlemede önemli bir araçtır. İbrahim Paşa'nın terekesinde ilk kayda alınan eşya grubu kitaplardır. Toplamda seksen bir kalem kitap kaydedilmiştir. Kitapların sayısı ve niteliğinin yanında çeşitliliği de önem arz etmektedir. Paşa'nın sahip olduğu dini eserlerin başında Kur'an-ı Kerim gelmektedir. Defterde kayıtlı 6 adet Kur'an-ı Kerîm bulunmaktadır. Edebi ve dini kitaplarının yanı sıra özellikle tarih kitapları önemli bir yekün teşkil etmektedir. Bunlar arasında Naima Mustafa Efendi'nin yazmış olduğu Naima Tarihi'nin iki cildi, Katip Çelebi'nin Cihannüma ve Fezleke, Peçevi'nin Târih-i Peçevi eserlerinin yanı sıra Târih-i Acem, Târih-i Vassâf vd. eserler yer almaktadır. Ayrıca defterde *Ahterî-i Kebir*, *Lugat-i Vankulu* ve *Müntehab-ı Lugat-i Arabiyye* olmak üzere üç tane sözlük vardır. Dönemin diğer tanınmış devlet adamlarının muhallefat kayıtlarıyla karşılaştırıldığında İbrahim Paşa'nın kitaplarının önemli bir miktar teşkil ettiği görülmektedir. Paşa'nın toplam kitap sayısı seksen birdir.

İbrahim Paşa'nın kaydedilen kitapları arasında Kelam-ı Kadim (2 cild), Delail-i Hayrat (2 cild), Tarih-i Mirhond (6 cild), Ünsül Celil (1 cild), Tarih-i âlem ârâ-yı farsî (1 cild), Lügat-i Vankulu (1 cild), Ravzatü'l ahyâr (1 cild), Tarih-i Naima (hülasa 2), Zafername-i Şerefüddin Yezdi (1 cild), Tercüme-i Tarih-i Hillikân (1 cild), Fetâvâ-yı Ali Efendi (1 cild), Nigâristân Gaffârî (1 cild), Hadika-i es-süada' (1 cild), Divan-ı hekimü enveri (1 cild), Ahlak-

²¹ Kotaz ya da tuğ, at kılından süpürge şeklinde yapıp bir sıraya asılan alâmet ve nişana verilen addır. M.A. Ünal, *a.g.e.*, s. 695.

ı muhsini (1 cild), Sûdî şerh-i hafız (1 cild), Cihannüma (1 cild), Tarih-i hasan beyzade (1 cild), Fezleke (1 cild), Ahlâk-ı alâî (1 cild), Tarih-i Nazmizade (1 cild), Tarih-i aziz efendi (1 cild), Tarih-i havace (1 cild), Ahlâk-ı celâli (1 cild), Basma harita (1 cild), Ruhbanname (?) (1 cild), Ahteri-i kebir (1 cild), Şerh-i Kâfiye (1 cild), Tarih-i vassâf (1 cild), Tarih-i naima (2. cild), Tarih-i Timurlenk (1 cild), Mecmua-i eş'âr (1 cild), Divan-ı nevâli (1 cild), Tarih-i Farsi (2. cild), Zeyl-i siyer-i Nâbi (1 cild), Basma tuhfetü'l kibâr (1 cild), Mirat'ül uşşak (1 cild), Divân-ı sâbit (1 cild), Tercüme-i lorenzo (1 cild), Ziyetü'l mecâlis (1 cild), Tarih-i aşık çebebi (1 cild), Tenkih-i tevarih (1 cild), Şerh-i şerâi' (1 cild), İbrahim Halebi (1 cild), Tarih-i peçevli (1 cild), Hümayunname (1 cild), Farsi divan-ı figâni (1 cild), Divan-ı hafız (1 cild), Hamse-i atâyi (1 cild), Mecmua (1 cild), Mecmua-i eş'âr (1 cild), Tuhfetü'l irakeyn (1 cild), Siyer (1 cild), Mekarim-i ahlak (1 cild), Türki fetâva (1 cild), Tehniyenname (1 cild), Ecza (1 cild), Zübdetü'n nesayih (1 cild), Mizmar-ı Daniş aded (1 cild), Divan-ı Nabi (1 cild), Tarih-i hulefa-i ali-abbas (1 cild), Mecmua (1 cild), Risale-i Sitayiş-i Ahmed han (1 cild), Tarih-i Sağnak (1 cild), Mecmua-i musavver (1 cild), Suver-i resail ve mekatib (2 cild), Hilye-i nebevi (1 cild), Acaib'ül ahbar (1 cild), Divan-ı vaiz-i farsi (1 cild), Risale-i rub' (1 cild), Esalib-i mekatib-i bi-hattı türkizade (1 cild), Takvim-i tarih (1 cild), Kanunname-i Osmani (1 cild), Divan-ı âgâh (1 cild), Müntehab-ı lugati'l arabîyye (1 cild), Vakıa-yı Tiflis (?) (1 cild), Nesayih el-veled (1 cild), Medh ü zemm (1 cild), Mirsadü'l İbad (1 cild), Risale-i tabirül-emzice (1 cild) ve Tarih-i murakka (1 cild) bulunmaktadır.

Kitaplarla ilişkili olarak biri kırık iki adet Hindkâri sagir rahle de kayıtlıdır.

2.8 Diğer Eşyaları

İbrahim Paşa'nın kitap, kumaş, giyecek ve ev eşyalarının dışında diğer eşyalar adı altında inceleyebileceğimiz eşyaları da mevcuttur. Revan'da dikkat çeken diğer eşyaların başında Paşa'nın yanında bulundurduğu eyalet mührü ile sancak ve alem takımları vardır. Bu bağlamda biri Sakızkâri olmak üzere 2 adet müsta'mel sancak bayrağı bulunmaktadır. Revan'daki eşyası arasında çıkmayan ancak İstanbul'da Bab-ı Hümayun'da görülen 2 adet sancak alemleri de mevcuttur. Sancak ve alem gibi siyasi yetki ve otoriteyi gösteren bu eşyalar devlet törenlerinde, savaşlarda hiyerarşik dizilişi göstermesi ve birliklerin liderlerin bulunduğu yeri göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca Paşa'nın taşıdığı eyalet mührü gittiği yerde resmî yazışmaları yapabilmesi adına son derece önemlidir. Nitekim, Şark

Seferi esnasında merkezden İbrahim Paşa'ya birçok fermanın gönderildiği Mühimme defterlerindeki kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Paşa'nın diğer eşyaları arasında dürbünler de önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda mukavva dürbîn (1 adet), dürbîn-i sagir ve kebîr (5 adet), dürbîn (3 adet), köhne kaval dürbîn (1 adet), kaval dürbîn (1 adet) ve dört boğum dürbîn (1 adet) yer almaktadır. İbrahim Paşa'nın eşyaları arasında dikkat çeken bir diğer şeyler ise güzel koku yayan maddelerdir. Fazla çeşidi olmasa da terekesinde Üd ağacını (500 dirhem) da görmekteyiz. Ayrıca 7 adet 9 dirhem değerinde padzehr-i mârî yani yılan panzehiri bulunmaktadır. Aslı zehirden koruyucu anlamındaki pâdzehr olan ve incelediğimiz muhallefâtta da bu şekilde geçen kavram, özellikle yılan sokmalarında suyu içilen bir maddenin, çoğunlukla bir yüzük veya kolye içerisinde saklanarak muhafaza edilmesini ifade etmektedir. Muhallefâtta ise panzehirin²² üzeri hurda yakut ile müzeyyen olan bir zarf içinde muhafaza edildiği belirtilmiştir.

Yukarıda belirtilen eşyalar haricinde 1 adet takımıyla cerrah sandukası, torba içinde 5 adet Acem revandı, 3 adet 1/3 parça 1500 dirhem değerinde sim külçe ve 1 adet sim hırdavat bulunmaktadır.

3. İbrahim Paşa'nın Borç ve Alacakları

Revan Muhafızı İbrahim Paşa'nın terekesinden elde edilen gelirle bazı ödemelerin yapıldığı görülmektedir. Bunlar arasında kara kullukçuların ulufeleri için, Hacı Ahmed'in akçelerini ödemek için, terzi Hüseyin'e verilen pirinç bahası, kerimesi hanıma verilen, cami-i şerif için alınan alçı bahası ve İbrahim Paşa'nın borçları için 11.605.5 kuruş ödeme yapılmıştır. Bunların yanısıra İbrahim Paşa'nın nükûd ve eşya bahasından Süleyman ağa aracılığıyla yapılan toplam ödeme de 90.023 kuruştur. İbrahim Paşa'nın ölümünden sonra Hazine odasına teslim edilen nakit toplamı 222.173.5 kuruş 40 akçedir. Bunun haricinde satılan hayvanlarından elde edilen gelir miktarı 10.007 kuruş 40 akçedir. Ayrıca paşanın kethüdası Deli Mustafa'da bulunan 17.910 kuruş 50 akçe nakit bulunmaktadır. Haleb mollası mevlana es-seyyid Osman'a gönderilen hükümde İbrahim Paşa'nın devlete olan borçlarının ödenmesi için yapılan araştırmada mal varlığının bulunduğu Haleb'deki kızı ve eşine ait ev ve bahçelerin mülkiyetinin belgelendiği, merhum paşanın esnafa olan borçlarının

²² Bu konu hakkında daha tafsilâtli bilgi için bkz. Muhittin Eliaçık, “Şifa'yye Adlı Esere Göre Dağ Keçisi ve Yılanda Panzehir Özellikli Taşlar”, *İdil Dergisi*, s. 11-31. s.12 ve devamına bakılabilir. (8-31)

ödenebilmesi için ailesine bir miktar ihsanda bulunulduğu belirtilmektedir²³. İbrahim Paşa'nın borçları çıkarıldıktan sonra hazine-i amireye teslim olunmak üzere defterdara verilen miktar 128.660 guruştur.

²³ BOA, A.DVNSMHM.d, 139/1598, 10 N 1146 (14 Şubat 1734)

Sonuç

Görüldüğü üzere Revan Muhafızı Vezir İbrahim Paşa'nın muhallefatına dair yaptığımız inceleme içtimaî, iktisadî ve kültürel tarih alanında değerli kanaatlere varılacak bilgiler sunmuştur. 4,5-5 yıl gibi kısa süren Revan muhafızlığı sırasında vefat eden Vezir İbrahim Paşa'nın muhallefatında geçen eşyalar ve aletler kültürel ve içtimaî tarih açısından çeşitli örnekler sergilemektedir. Ayrıca muhallefatın değerlendirilmesi onun biyografisine dair sosyal ve bireysel yaşantısı hakkında bilgiler sunmuştur. Burada, çoğu zamanının cephelerde geçtiği de göz önünde bulundurulursa, onun bulunduğu konum itibarıyla iyi düzeyde bir geçim seviyesine sahip olup, okumaya meraklı, bilgili ve kültürlü bir kişi olduğu söylenilebilir. Özellikle, muhallefatındaki simli, işlemeli samur kürkleri ile Enderun'a teslim edilen değerli eşyaları onun toplum içerisindeki sosyal seviyesini koruduğunu ortaya koymaktadır.

Terekenin en önemli yönlerinden birini içindeki kitaplar oluşturmaktadır. Terekede 81 civarında kitap mevcut olup bu önemli bir rakamdır. Bu kitaplar içerisinde hemen hemen her bilim dalından kitap bulunmaktadır. Ancak, İbrahim Paşa'nın sahip olduğu kitaplara bakarak ilgi alanının daha çok tarih ve din kitaplarına yönelik olduğu söylenebilir. Nitekim, terekesinde Revan bölgesinde görev yapmasından dolayı bu bölge ile ilgili tarih kitapları önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca terekesi önemli sözlükleri de ihtiva etmektedir. Terekede bulunan kitapların tarih ve din alanları haricinde edebiyat, dil, fıkıh, tefsir, hadis, kelam ve tasavvuf ile ilgili alanlarda olduğu görülmektedir. Belirtilen bu alanların herbirinde de birden fazla eserin olduğu gözlenmektedir.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Devlet Arşivleri Başkanlığı, (BOA), Bâb-1 Defteri/Başmuhasebe Kalemi/Muhallefat Halifelîği Defterleri (BOA.D.BŞM.MHF.d).

BOA, D.BŞM. MHF. d., 12435.

BOA, D.BŞM. MHF. d., 12441.

BOA, MAD, 3642.

BOA, C. AS, 185/8007.

BOA, C. HR, 107/5346.

BOA, Babı Asafî (A), Divanı Hümayun Kalemi Mühimme Defterleri (DVNSMHHM.d), 135/950.

BOA, A.DVNSMHHM.d., 135/1567, 1651.

BOA, A.DVNSMHHM.d., 139/116, 264, 607, 1321, 1373, 1598.

Araştırma-İnceleme ve Kaynak Eserler

AYVERDİ, İ., *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, C. 3, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2006.

BARKAN, Ö. L., “Edirne Askerî Kassamı'na Ait Tereke Defterleri (1545-1659), *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, III/5-6, 1966, s. 1-449.

BOZKURT, F., “Osmanlı Dönemi Tereke Defterleri ve Tereke Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 11/22, 2013, s. 193-229.

CEZAR, Y., “Bir Âyanın Muhallefatı Havza ve Köprü Kazaları Âyanı Kör İsmail-Oğlu Hüseyin”, *Belleten*, XLI/161, 1977, s.41-78.

ELİAÇIK, M., “Şifa’iyye Adlı Esere Göre Dağ Keçisi ve Yılanda Panzehir Özellikli Taşlar”, *İdil Dergisi*, 1/5, 2012, s.8-31.

FEKETE, L., “XVI. Yüzyılda Taşralı Bir Türk Efendi Evi”, *Belleten*, 43, Çev. M. Tayyib Gökbilgin, 1979, s.457-480.

GÖK, İ., “Diyarbakir Valisi Hüseyin Paşa-zade Sarı Mustafa Paşa'nın Hayatı ve Muhallefatı”, *Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2/2, 2020, s.23-57.

GÖKPINAR, B., “Rakka Valisi Hamalızâde Ahmed Paşa'nın Muhallefatı”, *Vakanüvis Dergisi*, Yıl 5 Sayı 1, 2020, s.144-191.

ILGAZ, S. ÖRTEN, H., GÜNAL, H., “XVI-XIX. Yüzyıllar Arasında Revan'da Bulunan Eğitim Kurumları”, *Asia Minor Studies*, 3/5, 2015, s.88-102.

İNALCIK, H., “15. Asır Türkiye İktisadî ve İctimaî Tarihi Kaynaklar”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 15, 1953, s. 52-75.

OĞUZ, G., “Tereke Kaydından Hareketle Bir Osmanlı Vezirinin 18. Yüzyıl Başlarındaki Yaşam Tarzı: Amcazâde Hüseyin Paşa”, *Milli Folklor*, 88, 2017, s. 91-100.

ÖZCAN, T., “Muhallefat”, *DİA*, C. 35, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2005, s.

ÖZTUNÇ, H. B. “Bir Rumeli Valisinin Emvâl-i Metrûkesi: Mahmud Hamdi Paşa'nın Muhallefatı”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12/2, 2017, s.53-76.

PAKALIN, M. Z., *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983.

SAVAŞ, S., “Sivas Valisi Dağıstânî Ali Paşa'nın Muhallefatı”, *Belgeler*, 15/19, 1993, s.249-292.

TELCİ, C., “Osmanlı Devleti'nde 18. Yüzyılda Muhallefat ve Müsadere Süreci”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 22/2, 2007, s.145-166.

TÜRKAL, M. K., “Erzurum Valisi Şahin Mustafa Paşa'nın Muhallefatı” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Prof. Dr. Fuat Sezgin Özel Sayısı), 2019, s. 283-295.

ÜNAL, M. A., *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2011, s.695.

ÜNAL, M. A., “Osmanlı İmparatorluğu'nda Müsâdere”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.49, 1987, s.93-111.

Vak'anüvis Subhî Mehmed Efendi, *Subhî Tarihi, Sâmi ve Şâkir Tarihleriyle Birlikte*, (İncelemeli ve Karşılaştırmalı Metin), (Haz. Mesut Aydınır), Kitabevi, İstanbul 2007.

YILMAZÇELİK, İ., “Osmanlı Hakimiyeti Sürecinde Diyarbekir Eyaleti Valileri (1516-1838)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/1, 2000, s.233-287

Ekler

S. No	Kitabın Adı	Cild	S. No	Kitabın Adı	Cild
1	Kelâm-ı Kâdîm	1	41	Tenkih-i tevarih	1
2	Delâil-i hayrat	2	42	Şerh-i şerâî'	1
3	Târih-i Mirhond	6	43	İbrahim Halebî	1
4	Ünsü'l celil hanbelî	1	44	Târih-i peçevi	1
5	Târih-i âlem ârâ-yı farsî	1	45	Hümayunnâme	1
6	Lügât-i Vankulu	1	46	Farsî divân-ı figâni	1
7	Ravzatü'l ahyâr	1	47	Divân-ı hafız	1
8	Târih-i Na'îmâ	2	48	Hamse-i atâyi	1
9	Zafernâme-i şerefüddin yezdi	1	49	Mecmua	1
10	Tercüme-i târih-i hallikân	1	50	Mecmua-i eş'âr	1
11	Fetâvâ-yı Ali Efendi	1	51	Tuhfetü'l ırakeyn	1
12	Nigâristân Gaffârî	1	52	Siyer	1
13	Hadîkatü's-süedâ'	1	53	Mekârim-i ahlâk	1
14	Divân-ı hekim enveri	1	54	Türkî fetâva	1
15	Ahlâk-ı muhsini	1	55	Tehniyename	1
16	Sûdî şerh-i hafız	1	56	Eczâ	1
17	Cihannümâ	1	57	Zübde'ül nesayih	1
18	Târih-i hasan beyzade	1	58	Mizmar-i danış	1
19	Fezleke	1	59	Dîvân-ı Nâbî	1

20	Ahlâk-ı alâî	1	60	Târih-i hulefâ-i âli-abbas	1
21	Târih-i Nazmizade	1	61	Mecmua	1
22	Târih-i aziz efendi	1	62	Risale-i sitayiş-i Ahmed han	1
23	Târih-i havace	1	63	Târih-i Saġnak	1
24	Ahlâk-ı celâli	1	64	Mecmua-i musavver	1
25	Basma harita	1	65	Suver-i resail ve mekatib	2
26	Ruhban name ?	1	66	Hilye-i nebevi	1
27	Ahterî-i Kebir	1	67	Acaib'ül ahbar	1
28	Şerh-i Kâfiye	1	68	Divân-ı vaiz-i farsî	1
29	Târih-i vassâf	1	69	Risale-i rub'	1
30	Târih-i Na'îmâ	1	70	Takvim-i târih	1
31	Târih-i Timurlenk	1	71	Divân-ı âġâh	1
32	Farsî mecmua-i eş'âr	1	72	Müntehâb-ı lugât-ı arabîyye	1
33	Divân-ı nevâli	1	73	Vakıa-yı tîflis	1
34	Târih-i Farsî	1	74	Nesayih el-veled	1
35	Zeyl-i siyer-i Nâbi	1	75	Medh ü zemm	1
36	Basma tuhfetü'l kibâr	1	76	Mîrsadül ibâd	1
37	Mîrat'ül uşşak	1	77	Celi hattıyla kelâm-ı kadim	1
38	Divân-ı sâbit	1	78	Risale-i tabirül-emzice	1
39	Tercüme-i lorenzo	1	79	Târih-i murakka	1

40	Ziynetü'l mecâlis	1	80	Târih-i aşık çelebi	1
----	-------------------	---	----	---------------------	---

Ek 1: İbrahim Paşa'ya ait kitapların listesi

İbrahim Paşa'nın muhallefatından yapılan ödemeler	Hasılat (kuruş)
Ba-ferman-ı ali bera-yı Sürhây Hân hazretleri	25000 kuruş
Gence'de vefat eden kapucıbaşı Süleyman Ağanın akçesinden Osman paşanın makbuzu mukabili Sürhây Hân hazretlerine	9030 kuruş
Revan muhafazasında olan dergâh-ı ali cebecilerinin bin yüz kırk beş senesi mevacibleri için	9937.5 kuruş
Nahcivandan gelen mehmed bölükbaşının yanında olan yarakların bin yüz kırk beş şevval ve zilkade ulufelerine	2556.5 kuruş
Nahcivan canibinde olan çetecibaşı abdullah ağanın tarafından ali merdan hanı vesair dil ve kelle getirenlere verilmek için	1740 kuruş
Revanda olan süvari askerlerinin kırk altı senesi şevval ve zilkade ulufelerine	2360 kuruş
Nahcivan canibinde İbrahim Paşa merhumun küşade eylediği süvari askerlerinin ulufelerine	2760 kuruş
Yine müşârun ileyhin askerlerinden beş bölükbaşının neferatı ulufeleri için	226.5 kuruş
Müşârun ileyhin Nahcivan tarafına tayin eylediği başbölüğü askerlerinin ulufeleri için	746.5 kuruş
Müşârun ileyhin piyade tüfenkcilerinin ulufeleri için	1376 kuruş
Yerli neferatının kırk altı senesi mevacibleri için alel hesâb	25000 kuruş
Gencede olan Fetih Giray sultan hazretlerine	5000 kuruş

Revanda olan tatarların kav ve ganem bahası	4290 kuruş
Toplam	90.023 kuruş

Ek 2: Sabıka Revan Muhafızı İbrahim Paşa merhumun nükûd ve eşya bahasından saadetlü Süleyman ağa hazretleri yediyle verilen

İbrahim Paşa'nın borcu için ödenen	Hasılat (kuruş)
Çalıcı mehterlerinden gayri müşârun ileyhın kara kullukcularının ulufeleri için	439.5 kuruş
Hacı Ahmedin müşârun ileyhın hazinesinde emanet olan akçesi için	880 kuruş
Cami-i şerife alınan alıcı bahası için verilen	500 kuruş
Müşârun ileyhın deyni için derzi hüseyine verilen pirinç bahası	367 kuruş
Müşârun ileyhın kerimesi hanıma verilen	7500 kuruş
Bera-yı baha-ı menzil Müftü Ali Efendi	1000 kuruş
Bera-yı baha-ı zaruriağaköy....	500 kuruş
Müşârün ileyhın deyni için beş direm	200 kuruş
Müşârün ileyhın deyni ... revgan....	200 kuruş
Müşârün ileyhın deyni için	20 kuruş
Toplam	11.606.5 kuruş

Ek 3: Müteveffâ-yı müşârun ileyhın deyni için saadetlü süleyman ağa yediyle bâ-hüccet-i şer'iyye ve bâ-buyruldu-i şerif verilen

S. No	Para Türü	Adet/Miktar	Kıymet (Kuruş)
1	Fındık altını	13.047	43.490 400
2	Mısır zincirlisi altını	2.075	5.706.30 rubu' 330
3	Mısır tuğralısı altını	6585	17285 15 rubu' 315
4	Zolota-i cedid kuruş		8.840
5	Revan altını	455	1.516.20 rubu'
6	Aynî guruş		3780
7	Cedid		1500
8	Cedid		5000
9	Cedid		607,5
10	Altın	67	141
11	Mısır zincirlisi	25	75
12	Süleyman Ağa hazretlerinin aldıkları eşya bahası		2000
13	Osman Paşa aldıkları katır bahası		108

Merhum İbrahim Paşa hazretlerinin nükudundan fûruhtu fi 17 m 1147

S. No	Para Türü	Adet/Miktar	Kıymet (Kuruş)
1	Fındık altını	32.991.5	109.671,5 20
2	İslambol altını	273.5	911.5 20
3	Mısır zincirlisi	15.767.5	43.360 75
4	Cedid zer-i mahbûb	132	330
5	Mısır tuğralısı	9839	25.827 45
6	Çil pare		5500
7	Zolata		29.966 80
8	Sultanî		500
9	Mağşuş para		6372.5
10	Cedid kuruş ve zolata ve abbasî		3433 40
Toplam			222.173.5 40

İbrahim Paşa'nın hazinesinde ortaya çıkan nükud ve altın miktarı

S. No	Türü	Kıymet (Kuruş)
1	Kaltak bargirleri	740
2	Merkeb	300
3	Saka rikabları	138 40
4	İç ağası atları ve bargirleri	2092
5	Deve	4480
6	Katır	2257
Toplam		10007 40

Açık arttırma ile satılan davarlardan elde edilen gelir

S. No	Para Türü	Adet/Miktar	Kıymet (Kuruş)
1	İslambol altını	2528.5	8428 40
2	Mısır zincirlisi	2800	7700
3	Mısır tuğralısı	270	708 70
4	Macar altını	172	573 40
5	Beyaz akçe		500
Toplam			17.910 50

İbrahim Paşa'nın kethüdası deli mustafa habs olunduktan sonra yanında bulunan nükud miktarı

Cem'an yekûn guruş esedi 250091.5 70 akçe

Ecnas ve mikdarı ile balada tahrir u defter olan nükudun mecmu' iki yüz elli bin doksan bir buçuk kuruş ile on akçeye baliğ olunub kese hesabı üzere yalnız beş yüz kese akçe ile doksan bir buçuk kuruş otuz akçe olur. Fi 3 Ş sene 1146 (9 Ocak 1734)